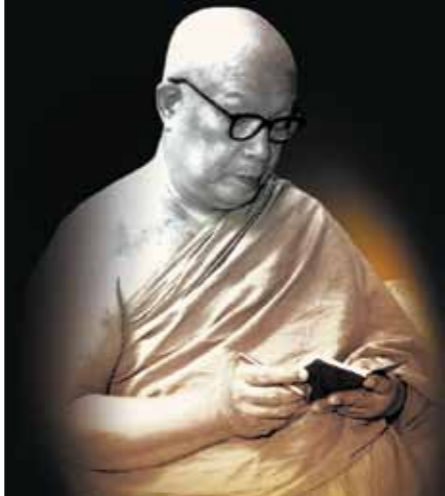


**BIA**



# ดับไม่เหลือ

[www.dhamma4u.com](http://www.dhamma4u.com)

ธรรมะใกล้มือ

ลำดับที่ ๙  
ปี ๒๕๕๒

## ธรรมะเล่มน้อย

เป็นหนังสือธรรมะขนาดพกพารายเดือน ๑๒ เล่ม ๑๒ เดือน เพื่อเจริญสติและแสวงหาปัญญาเบื้องต้น สำหรับผู้ไม่มีเวลาศึกษาเนื้อหาโดยละเอียด สามารถมีส่วนร่วมได้โดย

๑. ผู้ที่อ่านแล้วคิดว่าดีมีประโยชน์ โปรดส่งมอบให้แก่ผู้อื่นต่อ เปรียบดังท่านให้ทาน

๒. สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อยตามกำลัง

๓. เลือกจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อย เพื่อเผยแผ่ในวาระต่าง ๆ เช่น งานวันขึ้นปีใหม่ งานวันเกิด งานสมรส งานเฉลิมฉลอง งานบุญ งานศพ ฯลฯ โดยสามารถเลือกเอาเฉพาะ ส่วนที่เป็นธรรมบรรยายและพิมพ์บางส่วนเพิ่มเติมได้

## ธรรมะดี ๆ มีติดตัวไว้ เพื่อเจริญสติและปัญญา

ร่วมเป็นเจ้าของภาพพิมพ์ธรรมะเล่มน้อยได้ที่

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

โทร. ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐

(๑)

# ความดับไม่เหลือ

ของ

*พุทธทาสภิกขุ*

การเผยแผ่ธรรม =

เช่นการช่วยให้ธรรม = ยึดครอง อยู่ในใจ  
เป็นที่มั่นแก่สากลโลก ทั้งทุกชน.

หรือศรัทธาใจ เป็นผลพลอยได้

แก่ผู้ศรัทธาด้วยใจ

โดยควรแก่ศีลวัตรทุกประการ = ธรรม

พุทธธรรม อรรถาธิบาย

# ศุภมัสดุ

ธรรมเทศนา ที่ยังเป็นเพียงคำสอนอยู่นั้น  
ยังช่วยใครไม่ได้. ถ้าเมื่อใดคำสั่งสอนนั้น ๆ มีผู้  
เห็นด้วย แล้วพากันทำตาม เมื่อนั้นคำสั่งสอน  
เหล่านั้นก็จะกลายรูปเป็นองค์พระธรรม ซึ่ง  
สามารถคุ้มครองผู้เห็นจริง แล้วปฏิบัติตามได้  
เหมือนเครื่องกันฝนใหญ่ ๆ ช่วยคุ้มฝนให้ในฤดู  
ฝน.

# ความดับไม่เหลือ

โอวาทของท่านพุทธทาสภิกขุ

(บรรยายในพรรษา พ.ศ. ๒๕๐๔)

เรื่องความดับไม่เหลือ นั้น มีวิธีปฏิบัติเป็น

๒ ชนิดคือ :

ตามปกติ ขอให้มีความดับไม่เหลือ  
แห่งความรู้สึกยึดถือ “ตัวกู” และ “ของ  
กู” อยู่เป็นประจำ น้อย่างหนึ่ง.

อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อร่างกายจะ  
ต้องแตกดับไปจริง ๆ ขอให้ปล่อยทั้งหมด  
รวมทั้งร่างกาย ชีวิตจิตใจ ให้ดับเป็น

ครั้งสุดท้าย ไม่มีเชื้ออะไรเหลืออยู่  
 หวังอยู่ สำหรับการเกิดมีตัวเราขึ้นมาอีก.  
 ฉะนั้นตามปกติประจำวัน ก็ใช้อย่างแรก, เมื่อ  
 ถึงคราวจะแตกดับทางร่างกาย ก็ใช้อย่างหลัง.

ในกรณีที่ประสบอุบัติเหตุ ไม่ตายทันที มี  
 ความรู้สึกเหลืออยู่บ้างชั่วขณะก็ใช้อย่างหลัง. ถ้า  
 สิ้นชีวิตไปอย่างกะทันหัน ก็หมายความว่าดับไป  
 ในความรู้สึกในวิธีอย่างแรก อยู่ในตัว, และ  
 เป็นอันว่ามีผลคล้ายกัน คือไม่มีความอยากเกิด  
 อีก นั่นเอง.

วิธีปฏิบัติอย่างที่ ๑ คือทำเป็นประจำ  
 วันนั้น หมายความว่ามีความว่างสำหรับทำจิตใจ

เมื่อไร ก่อนนอนก็ดี ตื่นนอนใหม่ก็ดี ให้สำรวจ  
จิตเป็นสมาธิ ด้วยการกำหนดลมหายใจ (หรือ  
อะไรก็ได้แล้วแต่ถนัด) พอสมควรก่อน, แล้วจึง  
พิจารณาให้เห็น ความที่สิ่งทั้งหลายทั้ง  
ปวงทุกสิ่ง ไม่ควรยึดมั่นว่าเป็นเรา หรือ  
เป็นของเรา แม้แต่สักอย่างเดียว, เป็น  
เรื่องอาศัยกันไปในการเวียนว่ายตายเกิดเท่านั้น  
เอง ยึดมั่นในสิ่งใดเข้า ก็เป็นต้องทุกข์ทันทึ  
และทุกสิ่ง.

การเวียนว่ายตายเกิดนั้นแล้ว ก็คือการทน  
ทุกข์ทรมานโดยตรง เกิดทุกที่เป็นทุกข์ทุกที่ เกิด  
ทุกชนิด เป็นทุกข์ทุกชนิด ไม่ว่าจะเกิดเป็นอะไร



ก็เป็นทุกข์ ไปตามแบบของการเกิดเป็นอย่างนั้น. เกิดเป็นแม่ ก็ทุกข์อย่างแม่, เกิดเป็นลูกก็ทุกข์อย่างลูก, เกิดเป็นคนรวย ก็ทุกข์อย่างคนรวย, เกิดเป็นคนจน ก็ทุกข์อย่างคนจน, เกิดเป็นคนดี ก็ทุกข์อย่างคนดี, เกิดเป็นคนชั่ว ก็ทุกข์อย่างคนชั่ว, เกิดเป็นคนมีบุญ ก็ทุกข์ไปตามประสาคนมีบุญ, เกิดเป็นคนมีบาป ก็ทุกข์ไปตามประสาคนมีบาป; ฉะนั้น **สู้ไม่เกิดเป็นอะไรเลย** คือ **“ดับไม่เหลือ”** ไม่ได้.

แต่ที่นี้ สำหรับการเกิด หรือคำว่า **“เกิด”** นั้น อย่าหมายเพียงการเกิดจากท้องแม่, ที่แท้มันหมายถึงการเกิดของจิต คือของความรู้สึที่

รู้สึกขึ้นมาคราวหนึ่ง ๆ ว่ากูเป็นอะไร เช่นเป็นแม่ เป็นลูก เป็นคนจน เป็นคนมี คนสวย คนไม่สวย คนมีบุญคนมีบาป เป็นต้น ซึ่งนี้แหละ เรียกว่า ความยึดถือ หรือ อุปาทานว่า “ตัวกู” เป็นอย่างไร “ของกู” เป็นอย่างไร.

ตัวกู หรือของกู อย่างที่กล่าวนี้ เรียกว่า อุปาทาน. มันเกิดจากท้องแม่ของมันคือ อวิชชา, มันเกิดวันหนึ่งไม่รู้ ก็สืบครั้ง ก็ร้อยครั้ง หรือไม่รู้ก็ร้อยชาติมันเอง เกิดทุกคราวเป็นทุกข์ทุกคราว อย่างไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยง.

ทุกคราวที่ตาเห็นรูป หรือหูได้ยินเสียง หรือจมูกได้กลิ่น หรือลิ้นได้รส หรือกายได้สัมผัส

ผิวหนัง หรือจิตมันปรงเรื่องเก่าๆ เป็นความคิด เป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมาเอง ก็ตาม ถ้าควบคุมไว้ไม่ดีแล้ว “ตัวกู” เป็นได้โพล่ หรือเกิดขึ้นมาทันที และต้องเป็นทุกข์ทันที ที่ตัวกูโพล่ขึ้นมา.

ฉะนั้นจงระวัง อย่าปล่อยให้ “ตัวกู” โพล่ หัวออกมาจากท้องแม่ของมันเป็นอันตราย. เพียงแต่ตาเห็นรูป หรือหูได้ยินเสียงเป็นต้น แล้วเกิดสติปัญญารู้ว่าควรจัดการอย่างไร ก็จัดไป หรือ หนีเสียก็ได้ อย่างนี้ไม่เป็นไร. ขออย่างเดียวอย่าให้ “ตัวกู” ถูกปรงขึ้นมาจากตัณหา หรือเวทนา อันเกี่ยวเนื่องกับสิ่งที่ได้เห็น หรือได้ยินเป็นต้น; อย่างนี้เรียกว่า “ตัวกู” ไม่เกิด คือไม่มีชาติ

นั่นเอง เมื่อไม่เกิด ก็ไม่ตาย หรือไม่ทุกข์อย่างใดทั้งสิ้น. นี่แหละคือข้อที่บอกให้ทราบว่าการเกิดนั้น ไม่ใช่หมายถึงการเกิดจากท้องแม่ ทางเนื้อหนังโดยตรง แต่มันหมายถึงการเกิดทางจิตใจของ “ตัวกู” ที่เกิดจากแม่ของมัน คืออวิชา.

การ “ดับไม่เหลือ” ในที่นี้ ก็คือ อย่าให้ตัวกูดังกล่าวนั้น เกิดขึ้นมาได้นั่นเอง; เมื่อแม่ของมันคืออวิชา ก็ให้ฆ่าแม่ของมันเสีย ด้วยวิชา หรือปัญญา ที่รู้ว่า “ไม่มีอะไรควรยึดมั่นถือมั่น” นั่นเอง. หรืออีกอย่างหนึ่ง ก็ว่า มันเกิดได้เพราะเราเพลินสติ ฉะนั้นเราอย่าเพลินสติเป็นอันขาด.

ถ้าเป็นคนขี้มักเฟลอสติ ก็จงแก้ด้วยความ  
เป็นผู้รู้จักอาย รู้จักกลัวเสียบ้าง; โดยอายุว่า การ  
ที่ปล่อยให้เป็นอย่างนั้น ๆ มันเป็นคนสาระเลว  
ยิ่งกว่าไพร่หรือข้าาสกุลเสียอีก ไม่สมควรแก่เรา  
เลย.

ที่ว่ารู้จักกลัวเสียบ้างนั้น หมายความว่า มัน  
ไม่มีอะไรที่น่ากลัวไปกว่าความเกิ๑ดชนิดนี้แล้ว  
มันยิ่งกว่าตกนรกหรืออะไรทั้งหมด เกิดขึ้นมาที่ไร  
เป็นสูญคนเสียคน ไม่มีอะไรเหลือ. เมื่อมีความ  
อายและความกลัวอย่างนี้บ่อย ๆ แล้ว สติมันจะ  
ไม่กล้าเฟลอของมันเอง การปฏิบัติก็จะดีขึ้น  
ตามลำดับ จนเป็นผู้ที่มีการ “ดับไม่เหลือ” อยู่

เป็นประจำ.

ทุกคำเข้าเข้านอน ต้องมีการคิดบัญชี เรื่องการดับไม้เหลือนี่ ให้รู้รายรับรายจ่ายไว้เสมอไป ข้อนี้มีอานิสงส์สูงไปกว่าไหว้พระ สวดมนต์ หรือทำสมาธิเฉย ๆ.

เรื่องเกี่ยวกับดับไม้เหลือนำองนี้ ไม่เกี่ยวกับการเพ่งหรือหลับตา เห็นสี เห็นดวง หรืออะไรที่แปลก ๆ เป็นทำนองปาฏิหาริย์ หรือศักดิ์สิทธิ์ แต่เกี่ยวกับสติปัญญา หรือสติสัมปชัญญะ โดยตรงเท่านั้น. อย่างมากที่สุดที่มันจะสำแดง ออกก็เพียง ถ้ามีสติสมบูรณ์จริง ๆ ได้ที่เต็มที่แล้ว ก็จะสำแดงออกมาเป็นความเบากายเบาใจ สบาย

กาย สบายใจ อย่างที่บอกไม่ถูกเท่านั้นเอง. ถึง  
 กระนั้น ก็อย่านึกถึงเรื่องนี้จะดีกว่า เพราะจะ  
 กลายเป็นที่ตั้งของอุปาทานอันใหม่ขึ้นมา แล้ว  
 มันก็จะดับไม่ลง และมันจะ “เหลือ” อยู่เรื่อย  
 คือเกิดเรื่อยที่เดียว. เดี่ยวจะได้กลุ่มกันใหญ่ และ  
 ยิ่งไปกว่าเดิม.

พวกที่ทำวิปัสสนาไม่สำเร็จ ก็เป็นเพราะ  
 คอยจับจ้อง เอาความสุขอยู่เรื่อยไป, มุ่ง  
 นิพพานตามความยึดถือของตนรำไป, มันก็ดับ  
 ไม่ลง หรือนิพพานจริงๆ ไม่ได้, มีตัวกูเกิดใน  
 นิพพานแห่งความยึดมั่นถือมั่นของตนเองเสีย  
 เรื่อย.

ฉะนั้น ถ้าจะภาวนาบ้าง ก็ต้องภาวนาว่า ไม่มีอะไรที่ควรยึดมั่นถือมั่น แม้แต่สิ่งที่เรียกว่านิพพานนั่นเอง “สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสยา - สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น.”

สรุปความว่า ทุกคำเข้าเข้านอน ต้องทำความแจ่มแจ้ง เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น ให้แจ่มกระจ่างอยู่เสมอ จนเคยชินเป็นนิสัย จนหากบังเอิญตายไปในเวลาหลับ ก็ยังมีหวังที่จะไม่เกิดอีกต่อไปอยู่นั่นเอง.

มีสติปัญญาอยู่เรื่อย อย่าให้อุปาทานว่า “ตัวกู” หรือ “ของกู” เกิดขึ้นมาได้เลย ในทุก ๆ กรณี



ทั้งกลางวันกลางคืน ทั้งตื่นและหลับ. นี้เรียกว่า  
**เป็นอยู่ด้วยความดับไม่เหลือ หรือความ  
 ไม่มีตัวตน;** มีแต่ธรรมะอยู่ในจิตที่ว่างจากตัว  
 ตนอยู่เสมอไป เรียกว่าตัวตนไม่ได้เกิด และมี  
 แต่การดับไม่เหลืออยู่เพียงนั้น. ถ้าเพลอไปก็  
 ตั้งใจทำใหม่เรื่อย ไม่มีการท้อถอยหรือเบื่อหน่าย.  
 ในการบริหารใจเช่นนี้ก็เช่นเดียวกับเราบริหารกาย  
 อยู่ตลอดเวลา นั้นเหมือนกัน, ให้ทั้งกายและใจ  
 ได้รับการบริหารที่ถูกต้อง คู่กันไป ดังนี้ ในทุก  
 กรณีที่ทำอยู่ ทุกลมหายใจเข้าออก เป็นอยู่ด้วย  
 ปัญญา ไม่มีความผิดพลาดเลย.

ที่นี้ ก็มาถึง **วิธีปฏิบัติที่ ๒** คือในเวลา

จวนเจียนจะดับจิตนั้น อยากจะกล่าวว่ามันง่ายเหมือน ตกกระไดแล้วพลอยกระโจน. มันยากอยู่ตรงที่ไม่กล้า พลอยกระโจน ในเมื่อพลัดตกกระได มันจึงเจ็บมาก เพราะตกลงมาอย่างไม่เป็นท่าเป็นทาง.

ไหน ๆ เมื่อร่างกายนี้ มันอยู่ต่อไปอีกไม่ได้แล้ว จิตหรือเจ้าของบ้าน ก็พลอยกระโจนตามไปเสียด้วยก็แล้วกัน. ให้ปัญญามันกระจ่างแจ่มขึ้นมาในขณะนั้น ว่าไม่มีอะไรที่น่าจะกลับมาเกิดใหม่ เพื่อเอา เพื่อเป็น เพื่อหวัง อะไรอย่างใดต่อไปอีก หยุด สิ้นสุด ปิดฉากสุดท้ายกันเสียที. เพราะไปแตะเข้า

ที่ไหน มีแต่ทุกข์ทั้งนั้น ไม่ว่าจะไปเกิดเป็นอะไร  
 เข้าที่ไหน หรือได้อะไรที่ไหนมา, จิตหมดที่หวัง  
 หรือความหวังละลาย ไม่มีที่จอด มันจึงดับไป  
 พร้อมกับกาย อย่างไม่มีเชื้อเหลือมาเกิดอีก. สิ่ง  
 ที่เรียกว่าเชื้อก็คือความหวัง หรือความ  
 อยาก หรือความยึดมั่นถือมั่น อยู่ในสิ่ง  
 ไตสิ่งหนึ่งนั่นเอง.

สมมติว่า ถูกควายขวิดจากข้างหลัง หรือ  
 รถยนต์ทับ หรือตึกพังทับ หรือถูกลอบยิง หรือ  
 ถูกระเบิดชนิดไหนก็ตาม. ถ้ามีความรู้สึกเหลือ  
 อยู่ แม้สักครึ่งวินาทีก็ตาม จงน้อมจิตไปสู่ความ  
 ดับไม่เหลือ หรือทำความดับไม่เหลือเช่นว่านี้ให้

แจ่มแจ้งขึ้นในใจ (เหมือนที่เคยฝึกอยู่ทุกคำเช้า  
เข้านอน) ขึ้นมาในขณะนั้น แล้วให้จิตดับไป. ก็  
เป็นการเพียงพอแล้ว สำหรับการ “ตกกระได  
พลอยกระโจน” ไปสู่ความดับไม่มีเชื้อเหลือ.

ถ้าหากจิตดับไปเสีย โดยไม่มีเวลาเหลือ  
อยู่สำหรับให้รู้สึกได้ดั่งว่า ก็แปลว่า ถือเอาความ  
ดับไม่เหลือ ที่เราพิจารณา และมุ่งหมายอยู่เป็น  
ประจำใจทุกคำเช้าเข้านอนนั่นเอง เป็นพื้นฐาน  
สำหรับการดับไป. มันจะเป็นการดับไม่เหลือ  
อยู่ดี ไม่เสียท่าเสียทีแต่ประการใด อย่าได้เป็น  
ห่วงเลย.

ถ้าป่วยด้วยโรคที่เจ็บปวด หรือทรมานมาก

ก็ต้องทำจิตเบ่งรับว่า ที่ยิ่งเจ็บมากปวดมาก  
นี้แหละ มันจะได้ดับไม่เหลือเร็วเข้าอีก  
เราขบใจความเจ็บความปวดเสียอีก.  
เมื่อเป็นดังนี้ ปิติในธรรมะ ก็จะข่มความรู้สึก  
ปวดนั้นไม่ให้ปรากฏ หรือปรากฏแต่น้อยที่สุด จน  
เรามีสติสมบูรณ์อยู่ดังเดิม และเยาะเย้ยความ  
เจ็บปวดได้.

ถ้าป่วยด้วยโรคเช่นอัมพาต และต้องดับ  
ด้วยโรคนั้น ก็ให้ถือว่าตัวเราสิ้นสุดไป ตั้งแต่  
ขณะที่โรคนั้น ทำให้หมดความรู้สึกนั้นแล้ว, ที่  
เหลือนอนตาปริบ ๆ อยู่นี้ไม่มีความหมายอะไร.  
ทั้งนี้เพราะว่า จิตของเราได้สมัครน้อมไป เพื่อ

ความดับไม่เหลือ เสร็จสิ้นแล้ว ตั้งแต่ก่อนล้ม  
เจ็บเป็นอัมพาต หรือตั้งแต่ความรู้สึกยังดี ๆ อยู่  
ในการเป็นอัมพาตตลอดเวลาที่มีความรู้สึก. ครั้น  
หมดความรู้สึกแล้ว มันก็เลิกกัน แม้ว่าชีวิตยังไม่  
ดับทันที มันก็หาไม้ตัวตนอะไรที่เป็นตัวกู หรือ  
ของกูที่ไหนไม่, อย่าได้คิดเพื่อให้มากไปด้วย  
ความเขลาของตัวเองเลย.

ยังดี ๆ อยู่นี้แหละ รีบทำความดับ  
ไม่เหลือเสียให้สมบูรณ์ด้วยสติปัญญาเถิด  
มันจะรับประกันได้ไปถึงเมื่อเจ็บ แม้ในกรณีที่  
เป็นโรคอัมพาตดังกล่าวแล้ว ไม่มีทางที่จะพ่ายแพ้  
หรือเสียท่าเสียทีแก่ความเจ็บแต่ประการใดเลย

เพราะเราทำลาย “ตัวกู” ให้หมดความเกิดเสียแล้ว ตั้งแต่เมื่อร่างกายยังสบาย ๆ อยู่นั่นเอง. นี้เรียกว่าดับหมดแล้วก่อนตาย.

สรุปความในที่สุด วิธีปฏิบัติทั้ง ๒ ชนิดก็คือ จงมีจิตที่มีปัญญาแท้จริง มองเห็นอยู่ว่าไม่มีอะไร ที่ควรยึดมั่นถือมั่น แม้แต่สักสิ่งเดียว.

ในจิตที่ว่างจากความยึดมั่นถือมั่นโดยสิ้นเชิงอย่างนี้แหละ ไม่มี “ตัวกู” หรือ “ของกู”. มีแต่ธรรมะที่เป็นความหลุดพ้นอย่างสมบูรณ์ ซึ่งเราจะสมมติเรียกว่าพระรัตนตรัย หรือมรรคผลนิพพาน หรืออะไร ที่เป็นยอดปรารถนาของคน

ยึดมั่นถือมั่นนั้นได้ทุกอย่าง; แต่เราไม่ยึดมั่น  
ถือมั่นด้วยอุปาทานในสิ่งเหล่านั้นเลย จึงดับไม่  
เหลือ หรือนิพพานได้สมชื่อ.

นิ แปลว่า ไม่เหลือ, พาน แปลว่า ไป  
หรือดับ, นิพพานจึงแปลว่า ดับไม่เหลือ, เป็น  
สิ่งที่มีลักษณะ ความหมายการปฏิบัติ และอานิสงส์  
อย่างที่กล่าวมา ดังนี้แล.

ข้อความทั้งหมดนี้ ยังย่ออยู่มาก แต่ถ้า  
ขยันอ่าน และพินิจพิจารณาอย่างละเอียดไปทุก  
อักษร ทุกคำ ทุกประโยคแล้ว ก็คงจะพิสดารได้  
ในตัวเอง และเพียงพอแก่การเข้าใจและ  
ปฏิบัติ.



ฉะนั้น หวังว่าคงจะอ่านจะฟังกันอยู่ เป็น  
ประจำ โดยไม่ต้องคำนึงว่าก็เที่ยวก็จบ จนกว่า  
จะเป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งโดยปัญญา และมั่นคง  
โดยสมาธิ นำมาใช้ได้ทันที่ด้วยสติสมตาม  
ความประสงค์ทุกประการ.

## พุทธนวารหคุณ

(พระพุทธรูป ๙ บท) กำกลอน

### บทที่ ๑. อรหัง

ไอ้พระองค์ ทรงเป็นพระ อรหันต์  
เพราะประหान กิเลส— สวะหาย  
เหตุแห่งทุกข์ ไหลลับ ไม่กลับกลาย  
ทุกข์จึงวาย ดายไป ไม่กลับคืน.

กิเลสวัฏฏ์ ถูขจัด ทลายลง  
วัฏฏ์ทั้งวง หักกระจาย ไม่อาจฝืน-  
หมุนต่อไป จึงได้ หยุด— เย็น— ย็น  
ควรชมชื่น ว่าท่านรอด เป็นยอดคน.

ยอดมนุษย์ สูงสุด ด้วยคุณธรรม  
อยู่เหนือกรรม เหนือเหตุ และเหนือผล  
ถึงความว่าง ห่างทั่ว จากตัวตน  
นิรมล นිරทุกข์ วิมุกต์มवल.

## บทที่ ๒. สัมมาสัมพุทธโธ

ไอ้พระองค์ ทรงเป็น พระสัมมา-  
 สัมพุทธะ ศาสดา ทุกกระสวน  
 รู้โดยชอบ พร้อมครบ จบกระบวน  
 โดยพระองค์ เองล้วน ไร้ครุบา.

ทรงแจ่มแจ้ง แทงตลอด อริยสัจจ์  
 สามัญญลักษณะ ประจักษ์ชัด ตัดโมหา  
 ปฏิจจ— สมุปปา— ทธัมมา  
 อสังขตะ สังขตา ประจักษ์จริง.

สัพพัญญู รู้แจ้ง ทุกแหล่งธรรม  
 อาศัยอำ— นาจตรัส— รู้ยิ่ง  
 ทรงมหิท— ธิปัญญา ทำให้ถึง  
 มาร พรหม วิ่ง หนีหน้า ไม่ทำอะไร.

### บทที่ ๓. วิชาจรณสัมปันโน

ไอ้พระองค์ ทรงสมบูรณ์ ด้วยวิชา  
และจรณะ ปฏิปทา อันยิ่งใหญ่  
ทั้งสองธรรม สัมพันธ์ แก่กันไป  
มีผลได้ ถึงวิมุตติ สุดพรรณนา.

เพื่อความเป็น พระสัมพุทธ สดประเสริฐ  
ที่สามารถ ก่อกำเนิด พระศาสนา  
ทำหน้าที่ รื้อถอน เวไนยยา  
เพราะวิชา— จรณะ— สัมปันโน.

สมัยนี้ เรียกว่ามี ทั้งเทคนิค  
และเทคนิค เชี่ยวชาญ ชำนาญโง  
วิชาการ วิธีการ ญาณภิชโย  
มอบบมโน นมัสการ สมานใจ.

## บทที่ ๔. สุกโต

ไอ้พระองค์ ทรงพระนาม พระสุกต  
 เพราะถึงบท อันสูงสุด เป็นวิสัย  
 ชั้นโลกุตร์ หลุดพ้น จากวัฏฏ์ตรัย  
 อภิไธย เกิดขึ้นมา ว่า “ไปดี”.

หรือ “ถึงดี” คือถึงที่ แห่งนิพพาน  
 ดับกิเลส ในสันดาน ทุกวิถี  
 ถึงสภาพ นิรันดร นามกรรม  
 ไพเราะดี ว่า “มหา สุญญตา”.

อีกนามหนึ่ง ซึ่งไม่คุ้น หูคนนัก  
 ถ้าประจักษ์ ก็เรียกว่า ถึง “ตถา”  
 เพราะไม่เปลี่ยนแปลงอย่างไร ไรเวลา  
 ใครถึงแล้ว ก็เรียกว่า “ผู้ไปดี”.

## บทที่ ๕. โลกวิทู

ไอ้พระองค์ ทรงสมัญญา โลกวิทู  
 ทรงหยั่งรู้ โลกธาตุ ทุกวิถี  
 แม้วิจิตร พิศดาร ปานมณี  
 ก็ไม่มี ส่วนที่ น่าติดพัน.

ทรงทราบโลก และเหตุ ให้เกิดโลก  
 ความดับโลก และทางถึง ความดับนั้น  
 อยู่ในกาย มีชีวา นำอัศจรรย์  
 รวมด้วยกัน อยู่ที่คู่ อายตนา.

สัตว์โลกเกิด อยู่ในคู่ อายตนะ  
 หลงตะกละ ทุกข์แสดง อย่างแรงกล้า  
 ส่วนพระองค์ ทรงสภาพ เหนือโลกา  
 เพราะรู้โลก จนเรียกว่า โลกวิทู.

บทที่ ๖. อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ

โอ้พระองค์ ทรงสมญา ยอดสารถิ  
 เพราะฝึกสัตว์ ที่พอมิ นิสสัยอยู่  
 พอฝึกได้ ต่างต่างกัน ตามขั้นคุณ  
 ฝึกแล้วรู้ ถอนพราก จากวัฏฏ์วน.

เพราะพระองค์ ทรงเป็น สัพพัญญู  
 ทรงล่วงรู้ วิสัยสัตว์ ไม่ขัดสน—  
 ปาฏิหาริย์ ตักใจสัตว์ ถนัดจน—  
 ยอมจำนน ดำเนินตาม พระองค์มา.

ออกจากโลก พันโลก หมดโสภคัลลย์  
 เป็นอรหันต์ ยอดสุด มนุสสา  
 ประทานสิ่ง สูงเหลือ เหนือโลกา  
 คือมรรคา พระนิพพาน ผ่านพ้นตาย.

บทที่ ๗. สัตถา เทวมนุสสานัง

ไอ้พระองค์ ทรงเป็น พระศาสดา  
ของเทวา และมนุษย์ มีจุดหมาย  
สอนให้พ้น ทุกข์ภัย ทั้งใจกาย  
ถึงระดับ สุดท้าย สิ้นทุกข์เลย.

เทพกามา รุปา อรุปา  
มีสุขอย่าง โลภียา หลงเสวย  
ยังมีทุกข์ เพราะยึดมั่น กั้นอย่างเคย  
ทรงเปิดเผย สุขโลกุตร์ วิมุตติไป.

พวกมนุษย์ อุตลุด ในแหล่งทุกข์  
บ้างล้มลุก ในอบาย ยิ่งร้ายใหญ่  
ทรงเปิดเผย สุขโลกุตร์ สุดทุกข์ภัย  
หมดทุกข์ได้ ทั้งเทวดา แลมนุษย์.



## บทที่ ๘. พุทโธ

โอ้ พระองค์ ทรงพระนาม ว่าพุทฺธะ  
 ทรงทราบธรรม— สัจจะ อันสูงสุด  
 สามารถสั่ง สอนวิถี แห่งวิมุติ  
 ลุโลกุตร์ รู้ระงับ ดับทุกข์ตน.

อีกพุทฺธะ มีอัคระ ว่า “ผู้ตื่น”  
 อย่างสดชื่น จากความหลับ ที่สับสน  
 สามารถปลุก สัตว์ทั้งหลาย ได้ตื่นจน  
 ไม่มีคมนตรี ด้วยกิเลส— นิทรา.

อีกพุทฺธะ มีอัคระ ว่า “เบิกบาน”  
 เมฆหมอกไม่ พ้องพาน สักนิคหนา  
 จึงสดใส สุกปลั่ง ตั้งจันทร  
 เพ็ญนภา ผ่องพิไล ไร้อะออง.

## บทที่ ๙. ภควา

ไอ้พระองค์ ทรงนาม ภควา  
 เพราะหนักหนา ด้วยรัก— ยธรรมพอง  
 คือความดี มีอยู่ ทุกหมูกอง  
 ไม่มีพร่อง มีเปลี่ยน เสถียรธรรม.

อนึ่งพระองค์ ทรงนาม ภควา  
 เพราะแจกธรรม แก่ประชา เพื่ออุปถัมภ์  
 ให้หมู่สัตว์ พันวิญญ์ แห่งวงกรรม  
 ไม่ชักนำ ภพใหม่ ให้ติดตาม.

อนึ่งพระองค์ ทรงนาม ภควา  
 ที่คบหา แห่งสัตว์ ในภพสาม  
 ได้เป็นที่ พึงพา พยายาม  
 มีโชคงาม ตามพระองค์ ทรงรักยธรรม.

## ธรรมะใกล้มือ

- สมัครรับ SMS ข้อธรรมฟรี เฉพาะเครือข่าย AIS  
กด \*455233300 แล้วกดโทรออก
- ธรรมะ “Twitter” ที่ [www.twitter.com/buddhadasa](http://www.twitter.com/buddhadasa)
- ธรรมะดีดี (D<sup>3</sup>) รับ “ข้อธรรม” และ “เสียงธรรม”  
[www.facebook.com/buddhadasaarchives](http://www.facebook.com/buddhadasaarchives)  
[www.facebook.com/book.bia](http://www.facebook.com/book.bia)  
[www.dhamma4u.com](http://www.dhamma4u.com)  
[www.bia.or.th](http://www.bia.or.th)  
[www.life-brary.com](http://www.life-brary.com)
- แอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟน ทั้ง iOS และ Android
  - BIA Dhamma eTravel : เที่ยวทั่วไทยให้ถึงธรรม  
เปิดพื้นที่ธรรมในหัวใจสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมมือใหม่
  - BIA Meditation : สงบจิต พินิจ ภาวนา  
สัมผัสสมาธิกับการดับเสียงธรรมชาติ

## ธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด

- ทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน ที่สวนโมกข์กรุงเทพ
- บูชาพระรัตนตรัย รับศีล และฟังธรรม ตักบาตรแบบครั้ง  
พุทธกาล แล้วร่วมกรวดน้ำแผ่เมตตา ร่วมกินข้าวกันบาตร
- เจริญสติภาวนา และกิจกรรมมหรสพเพื่อปัญญา

# หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ



เป็นที่รวบรวม ดูแล รักษาและจัดระบบบริการการศึกษา ค้นคว้า เอกสารต้นฉบับและสื่อการศึกษาการเผยแพร่ต่างๆของท่านพุทธทาส ตลอดจนการให้บริการ ร่วมมือสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้าวิจัย พัฒนาเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนธรรม การจัดกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างสติปัญญาและจิตใจ ให้เจริญเติบโตจนกล้าแข็งในความ ถูกต้องและดีงามอย่างริ่รรมย์ จนสามารถเป็นผู้ที่อยู่เย็นและเป็น ประโยชน์ยิ่งขึ้น